

MEHMET AKİF'İN MİSİR'DAKİ ÇALIŞMALARI VE KÜLTÜREL ÇEVRESİ

Tahsin DELİÇAY *

es-Safsafy Ahmed el-KATORY **

Özet

Bu makale, İstiklâl şairi Mehmet Akif'in hayatını, seyahatlerini ve özellikle on yılı aşan Mısır'da geçirdiği yıllarını, Kahire Üniversitesindeki derslerini, sürdürdüğü edebî çalışmalarını ve oradaki kültürel çevrelerle ilişkilerini ele alıyor. Mehmet Akif'in hayatının verimli bir dönemini kapsayan Mısır hayatına, gurbetteki şiirlerine yeni bir bakış ve yorum getirmesine katkı sağlaması bekleniyor.

Anahtar sözcükler: Mehmet Akif, İstiklâl Şairi Mehmet Akif, Mehmet Akif'in Mısır Hayatı, Mehmet Akif Kahire Üniversitesinde

MEHMET AKİF'S WORKS AND CULTURAL ENVIRONMENT IN EGYPT

Summary

This article is included poet of independent Mehmet Akif, and his life, journeys which he spent about ten years in Egypt, Mehmet Akif lectures in Cairo University and his studies of literary with cultural environments. His productive time of life that spent in Egypt that one expected to contributions of the new view to the poet of absence from Akif's home.

Keywords: Mehmet Akif life, Poet of Independent Mehmet Akif, Mehmet Akif lectures, Mehmet Akif life in Egypt.

Giriş

Mehmet Akif'in hayatına ve çalışmalarına bir göz atmadan önce Ortadoğu'nun ve özellikle Mısır'ın durumunu ele almak daha uygun olacaktır.

19. asrın sonunda ve Birinci Dünya savaşına ait gelişmeler öncesi ve sonrasında İngiltere ve Fransa, Arapları Osmanlı Devletine karşı ayaklandırmak için özellikle Mekke Şerifi Hüseyin ile bir takım anlaşmalar yapmış ve ona bir Arap İmparatorluğu veya Arap Devletleri Federasyonu

* Yrd.Doç.Dr., Çukurova Ün. İlahiyat Fak. Arap Dili ve Belagati Öğr. Üyesi (Ain Shams Ün. Diller Fak., Türk Dili Okt.), tahsindelicay@hotmail.com

** Prof. Dr., Ain Shams Ün. Edebiyat Fak., Öğr. Üyesi.

kurma sözü vererek halk ayaklanmalarına sebep olmuşlardı. İngiltere bir yandan bunu yaparken 1916 yılında da Rusya ve Fransa ile yaptığı anlaşmalarla Arap ülkelerini Fransa'yla paylaşmıştı.

İngiltere ve Fransa 7 Kasım 1918'de Ortadoğu hakkında bir ortak deklarasyon yayınlandı. Oldukça müphem ifadelerin yer aldığı bu deklarasyonun Arap halkları üzerindeki intibas, İngiltere ve Fransa'nın Arap memleketlerinin bağımsızlıklarını kabul ettiği yönündeydi. Hâlbuki bu iki sömürgeci devlet Arap halklarını ikinci defa aldatarak Arap memleketlerinde manda rejiminin kuruyorlardı.

Araplar için bir başka hayal kırıklığı da, Filistin'in Suriye'den ayrılarak İngiltere'nin mandası altına konması ve İngiltere'nin de Filistin'de bir Yahudi anavatanı kurulması için takınmış olduğu sempatik davranış oldu.¹

Bu devletler Irak, Ürdün ve Suriye için ayrı ayrı gündemler oluşturarak mezhep farklılıkları gibi dini argümanlarla onları bölüp, parçalama cihetine gittiler.

Mısır ise, Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşına katılması üzerine 18 Aralık 1914'de İngiltere'nin himayesine girdi. Bilindiği üzere Mısır 1882'den beri İngiltere mandası altında bulunmaktaydı.

Mısır'ın Durumu

Mısır'ın durumu da Ortadoğu'da yaşananlardan çok farklı değildi. Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşına katılması üzerine İngiltere, iki Osmanlı toprağı üzerinde egemenlik hakkı kurmuştur. Bunların birincisi, 5 Kasım 1914'de Kıbrıs'ın İngiltere İmparatorluğuna ilhak edilmesi olmuştur. İkincisi de 18 Aralık 1914'de Mısır üzerinde himaye kurmasıdır.

Arabî Paşa'dan beri gelişmekte olan Mısır milliyetçiliğı için, İngiltere'nin Mısır üzerinde himaye kurması büyük bir şok oldu. Savaş içindeki gelişmeler ise Mısır milliyetçiliğini daha da hızlandırdı. Savaş sırasında Mısır'ın İngiltere için askeri bir üst haline gelmesi ve İngiliz, Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerinin adeta istilasına uğraması Mısırlıların gururlarına dokunduğı kadar, Başkan Wilson'un *14 Noktası* da onların bağımsızlık ümitlerini kuvvetlendirdi. Birçok mücadeleden sonra, İngiltere 28 Şubat 1922'de yayınladığı bir deklarasyonla, Mısır'ın bağımsızlığını ilan etmek durumunda kaldı. Hıdiv 1. Fuad da bu deklarasyonu kabul ile Kral (melik) unvanını aldı. İngiltere Mısırın bağımsızlığını ilan etmekle beraber, Mısır'ın Süveyş kanalının ve Mısır'daki yabancıların haklarının savunmasını üzerine alıyor ve Sudan üzerindeki kontrolünü elinde tutuyordu.

Kral 1. Fuad'ın bu deklarasyonu kabul etmesi; Vafd liderliğindeki milliyetçilerle arasının açılmasına sebep oldu ve milliyetçiler mücadelelerini İngiltere'den başka, Fuad'a da yönelttiler. Bu mücadelede Mısır halkı da Vafd destekledi. Çünkü 1923'ten 1930'a kadar yapılan bütün seçimleri Vafd

¹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, Ankara 1986, s.199.

Partisini kazandı. Kral Fuad Vafd ile mücadele edemeyeceğini görünce 1930'da parlamentoyu feshedip, monarşik diktatörlük kurdu.

Bu arada İngiltere de 1927–28, 1928 ve 1930'da olmak üzere üç defa Vafd ile görüşmelere girişerek anlaşmaya çalıştı ise de başarı kazanamadı ve 1930'da görüşmeleri kesti.

1935'de İtalya'nın Habeşistan'a saldırması ve 1936'da da bu toprağı ele geçirmesi, gerek Kral Fuad'ın, gerek İngiltere'nin durumunda değişiklik meydana getirdi. Habeşistan'a yerleşen İtalya Nil'in kaynaklarına egemen oluyor ve dolayısıyla Mısır üzerinde bir tehlike yaratıyordu. Esasen İtalya ve Almanya Mısır'daki ve Orta Doğu'daki Arap milliyetçilerini İngiltere ve Fransa'ya karşı devamlı olarak kışkırtmaktaydılar.

1935 yılı sonunda Kral Fuad 1923 ana yasasını tekrar yürürlüğe koydu ve dört ay sonra da öldü. Yerine 16 yaşındaki oğlu I. Faruk geçti. 1936 seçimlerini Vafd Partisi ezici bir çoğunlukla kazandı. Bu sefer Vafd ile İngiltere arasında yapılan görüşmeler olumlu sonuç verdi. İngiltere ve Mısır arasında 26 Ağustos 1936'da bir ittifak antlaşması imzalandı. On yıl için imzalanan bu antlaşma ile İngiltere Mısır'dan çekiliyor, lakin kendisinin İmparatorluk yolu olan Süveyş Kanalı'nda devamlı olarak asker bulundurmak hakkını alıyordu. Ayrıca, Mısır'ın bir saldırıya uğraması halinde İngiltere Mısır'ı savunacaktı.

1937 Mayısında Mısır'da kapitülasyonlar kaldırıldı ve Mısır Milletler Cemiyeti'ne üye oldu.²

Mehmet Akif'in Hayatına Kısa Bir Bakış

Mısır'ın genel durumuna bir göz attıktan sonra Mehmet Akif'e gelecek olursak, şunları söyleyebiliriz. Safahat ve İstiklal Marşı şairi aynı zamanda İslam birliği idealinin temsilcisi olan Mehmet Akif, Arnavutluğun İpek kasabasından Tahir Efendi'nin ve aslen Buhara'lı olup Tokat'ta doğmuş olan Emine Şerif Hanım'ın oğlu olarak, 1873 yılının Kasım veya Aralık ayında dünyaya geldi. Çocukluğunu annesi Emine Şerif Hanım'a ait olan Fatih Sarıgül'deki evinde geçirdi. Nakşî şeyhi Feyzullah Efendi'nin müridi olan ve kuvvetli bir medrese hocası sıfatıyla aynı zamanda devrin ulema sınıfı içinde imtiyazlı bir yere sahip olan Fatih Dersiamlarından babası Tahir Efendi, Akif'e ilk dini bilgileri verdi ve ömrünün sonuna kadar, oğlunun eğitimiyle bizzat ilgilendi.

Akif, dört yaşında iken, Fatih'te ibtidai mektebe başladı. İki yıl sonra Emir Buhari İbtidai Mektebine geçti ve orayı bitirdi. Daha sonra yine Fatih'te, Otlakçılar Yokuşu'ndaki Fatih Merkez Rüştüyesine yazıldı. Değerli hocaların bulunduğu bu okulda, onun unutamadığı, belki şahsiyetinin teşekkülünde mühim rolü olan son sınıftaki hocası Kadri Efendi'dir. Onun Akif üzerindeki tesiri yalnız lisan itibarıyla değildir. Hemen her bakımdan

² Yukarıdaki bilgiler kısaltılarak alınmıştır, daha geniş bilgi için bkz: Fahir Armaoğlu, 20. *Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914–1980*, s.204–206.

kendisine model olan bu şahsiyet, onun ilim ve ahlakta prensip sahibi olmasında, bağlı olduğu idealdeki açık fikirli tavrında ve istibdada karşı hürriyet sevgisinde mühim rol oynamıştır.

Akif, Rüştü'ye tahsiline devam ederken bir taraftan da hıfza çalıştı, Selanikli Esat dededen Farsçasını, Hoca Halis Efendi'den Arapçasını ilerletti. Bu arada edebiyata da meylediyor, Hafız'ı (Divan), Sadi'yi (Gülistan), Mevlana'yı (Mesnevi), Fuzuli'yi (Leyla ve Mecnun) okuyordu. Rüştüye'de eğitimi süresince Akif, Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızcada daima birinci oldu.

Daha sonra girdiği Mülkiye İdadisi'nde tahsiline devam ederken babası vefat etti. Aynı yıl büyük Fatih yangınında Sarıgüzeldeki evleri yandı (1888). Bu şartlar altında 'gündüzlü' olarak okuması zorlaşan Akif, o yıl ilk defa açılan Mülkiye Baytar Mektebine yatılı öğrenci olarak girdi. Mektebin iki yıllık yatılı kısmını Halkalı'da okudu. Bu okulundan da birincilikle mezun oldu (1836).

Mehmet Akif'in memuriyet hayatı bu mezuniyetle başladı. İlk tayini Ziraat Nezarat-i Umur-ı Baytariye ve Islah-ı Hayvanat Umum Müfettiş Muavinliğidir. Bu görevde başta Edirne ve Adana olmak üzere Anadolu, Rumeli ve Arabistan'ın çeşitli kasaba ve köylerinde 'sâri hayvan hastalıkları' ile ilgili çalışmalar yaptı. Bu görevi sayesinde halkla yakın temas imkânı buldu. Aynı görevle İstanbul'da bulunduğu yıllarda Halkalı Ziraat Mektebinde (1906) ve Çiftçilik Makinist mektebinde (1907) kitabet-i resmîye (kompozisyon) muallimliği yaptı. 1908'de Darülfünun Edebiyat Şubesinde Edebiyat-ı Osmanîye muallimi oldu. Bu yıllarda İttihat ve Terakki cemiyetinin Şehzadebaşı İlmiye Mahfelinde Arap edebiyatı dersleri ve Fatih, Beyazıt, Süleymaniye camileri kürsülerinde çeşitli konularda vaazlar verdi. 1913'de Rezaizade Ekrem, Abdülhak Hamid, Süleyman Nazif, Cenap Şahabettin'le beraber Mudafaa-i Milliye Heyeti neşriyat şubesinde çalıştı. Bu kuruluşun gayesi, halkı edebiyat yoluyla uyandırmak ve aydınlatmaktır.

1912 sonu ile 1913 başlarında Mısır ve Medine'ye iki aylık bir seyahat yaptı. 1913'de baytarlık mesleğinden istifa etti. Buradaki son görevi Umur-ı Baytariye Müdür Muavinliği idi. Balkan Harbi faciaları, yaklaşmakta olan bir yeni savaşın (Birinci Dünya Savaşı) belirtileri, devletin içindeki karışıklar, onu vatan hizmetinde daha aktif vazifelere zorluyordu. 1914'de, Harbiye Nezaretinin kurduğu Teşkilat-ı Mahsusa'nın verdiği görevle Berlin'e gitti. Mısır ve Medine seyahati *el-Uksur'da*, Berlin seyahati de *Berlin Hatıraları* adıyla Safahat'ın beşinci kitabında yer aldı. Yine Teşkilat-ı Mahsusa'nın verdiği bir görevle, Şerif Hüseyin isyanı ile ilgili olarak 1917'de Arabistan'a bir gezi yaptı. Dönüşte iki ay kadar Lübnan'da kaldı. Bu seyahat da Hatıralar'da *Necid Çöllerinden Medine'ye* şiiiriyle meyvesini verdi.

Ertesi yıl, Şeyhülislamlığa bağlı olarak kurulan Darü'l-Hikmeti'l-İslamiye Cemiyeti'nin baştabipliğini yaptı. Bu görev uhdesinde kalmak

üzere, 4 Şubat 1920'de azalığa tayin edildi. Bu görevleri 16 Mayıs 1920'ye kadar devam etti. Akif'in bu tarihlerde Balıkesir'e gidişi, milli kurtuluş hareketlerini yapanlarla teması ve Zağanos Paşa Camiinde verdiği vaazlar Meşihat dairesinin dikkatini çekmiş ve onu azalık görevinden azletmesine sebep olmuştur.

Akif, 1923 yılında Abbas Halim Paşanın daveti üzerine Mısır'a gitti. Kışı orada geçirdi, birkaç sene yazları İstanbul'da, kışları Mısır'da kaldıktan sonra 1926 kışından itibaren Mısır'a yerleşti. Kahire üniversitesinde Türk edebiyatı dersleri veriyor ve şehrin o zamanlar uzak bir banliyö köyü olan Hilvan'da kalıyordu. Bir taraftan da Diyanet İşleri Riyaseti tarafından verilmiş olan Kur'an tercümesi üzerinde çalışıyordu.

1935 yılında gittiği Lübnan'da sıtmaya yakalandı. O yılın sonuna doğru hastalığı ağırlaştı. Vatan topraklarından uzakta ölmek korkusuyla İstanbul'a geldiği zaman bir kemik külçesi halinde idi. Siroz teşhisi konmuştu. Alemdağında Prens Halim Paşanın çiftliğinde ve Nişantaşı Sıhhat Yurdunda bir müddet kaldı. Fakat iyileşemiyordu. 27 Aralık 1936'da, ikamet ettiği Beyoğlu'ndaki Mısır apartmanında vefat etti. İstiklal marşı şairinin cenazesine Hükümet hiç ilgi göstermedi, hatta duyurulmadı. Neredeyse birkaç vefalı dostunun himmeti ile defnedilecekti. Kadirşinas Türk gençliğinin, Akif'in ölümünü haber almasıyla, hadise büyük bir cenaze merasimine dönüştü ve Akif'in tabutu eller üzerinde Edirnekapı şehitliğine taşındı.

Mehmet Akif, bütün yakınları tarafından hayatı boyunca belli ahlaki prensiplerin adamı olarak yaşamış, dürüst, sözüne güvenilir, İslam'ın ruhuna son derece bağlı bir karakter abidesi olarak tavsif edilmiştir. Hususi hayatında, pehlivan yapılı, yürümeye ve güreşe meraklı, musikiyi, doğu ve batı edebiyatını seven ve okuyan, yakınlarıyla şakalaşmasını seven bir insan olarak tanınmıştır.

Edebi yönüne gelince; Mehmet Akif'in edebi hayatının başlangıcı tamamıyla aydınlık değildir. Bilinen bütün şiirleri, büyük çoğunluğu ile 1904'ten sonra yazdıklarıdır ki, bunların da bütününe yakın kısmı Safahat'ın yedi cildine alınanlardır. Eşref Edip onun gençliğinde birçok gazel yazarak defterler doldurduğunu fakat daha sonra şiirini hayati ve içtimai mevzulara tahsis edince bu defterlerini imha ettiğini bizzat Akif'ten işitmiş olduğunu kaydeder. Bunun dışında, zaman zaman bazı mektupların içinde, kendisini tanımış olanların hatıra yazıları arasında, Mehmet Akif'in birkaç şiiri veya mısralarına rastlanmıştır. Bunlar onun 1904'den önce de şiirle meşgul olduğunu gösterir. Bunların sayıları çoğaldıkça şairimizin edebi hayatının gelişmesi hiç şüphesiz daha dikkatli takip edilebilecektir.³

³ Hayatı hakkında geniş bilgi için bkz: Mehmet Akif Ersoy, *Safahat* (Eseri tertibeden: Ömer Rıza Doğrul), Yedinci Basım, İstanbul 1966, s.XI-XXI; *Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, Onuncu Cilt, Ötüken-Söğüt, İstanbul 1990, X,340 vd.; Ertuğrul Düzdağ, *Mehmet Akif Ersoy*, İstanbul 2004, s.1 vd.; *Mehmet Akif Ersoy Hayatı*

Mütareke ve Milli Mücadelede Mehmet Akif'in Rolü

Mütareke ve Milli Mücadelede dönemi içinde Mehmet Akif'in üstlendiği role bakacak olursak; 1914 harbi, 1918'de imzalanan meşum mütareke ile nihayet bulduktan sonra, galip devletler, Osmanlı devletini tasfiye ile kalmayarak, Türk'ün öz yurdunu parçalamak niyetiyle hareket ettiklerini göstermişler ve Türk yurdunun her tarafına saldırmaya başlamışlardı. Umumi harpten son derece bitkin bir halde çıkan Türk milleti, bu muameleye mukavemet etmiş ve memleketin her tarafında ayaklanmalar başlamıştı.

Bu dönemden itibaren Mehmet Akif'i kendini her bakımdan yetiştirmiş, Doğu ve Batı kültürlerine vakıf, inançlı, toplumuna karşı sorumlu bir aydın tavrı ve donanımı ile cemiyet meydanına atılmış olarak görüyoruz. Bu ayaklanmaların değerini ve lüzumunu anlatmakta dakika kaçırmayarak evvela Balıkesir'e koşmuş ve oradaki mücahitlerle görüşmüş (Şubat 1336), orada hitabeler irad etmiş halk ayaklanmaya ve istiklalini kurtarmaya çağırmıştı. İstanbul hükümeti onun bu hareketinden kuşkullanmış, onu Daru'l-Hikmeden azlile mukabelede bulunmuştu. Buna rağmen Akif ders ve yazılarıyla mücahedeye devam etmiştir.

Anadolu kıyamının umumileşmesi ve milli mücadele ruhunun bütün memleketi kaplaması üzerine Anadolu'ya iltihaka karar verdi ve bir gün erkenden yola çıktı. Üsküdar parkında yol arkadaşlarıyla buluştu ve Alemdağı yolunu tuttuktan sonra deniz kıyısına vardı, oradan bulduğu vasıta ile İnebolu'ya çıktı ve İnebolu'dan Ankara'ya hareket etti.

Mehmet Akif, Ankara'ya yerleştikten bir müddet sonra ailesinin de Ankara'ya gönderilmesini istedi. RefİKası, validesi ve çocuklarını yanına aldırdı. Akif'in Ankara'ya varmasından sonra Konya isyanı başlamış, o da bu dalaletle mücadele etmek üzere Konya'ya isyanın bertaraf edilmesine yardım için gitmiş, sonra da Ankara'dan Kastamonu'ya geçmiştir. Burada Nasrullah Camiinde, apayrı büyük bir eser olan, bir mev'ize irad etmiş ve mev'izede, galiplerin Türkiye'ye yüklemek istedikleri Sevr Muahedesinin iç ve dış yüzünü, kimsenin kalbinde zerre kadar şüphe bırakmayacak vuzuh ve katiyette açıklamıştır. Bu anlaşmayı kabul etmenin esaret, zillet ve izmihlali kabul etmekten başka bir şey olmadığını bütün açıklığıyla göstermiş, bu

---

ve Eserleri, (Bilim ve Aklın Aydınlığında EĞİTİM-Özel Sayı), Sayı: 73, Mart 2006, s.5-6; es-Sibai Muhammed es-Sibai, Abdulvehhab Azzam Raiden ve Müfekkiren, Kahire 2005, s.16-18; Mehmet Cemal Çiftçigüzeli- Mehmet Çetin, TBMM'de İstiklal Marşı ve Mehmet Akif, Ankara 2002, s.27 vd.; Mehmet Cemal Çiftçigüzeli, Bir Hisli Yüreğin Kahire'deki Atışı, s.1-6, (...); Asuman Akay, Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinde Mısır, Kahire 2007, s.11-15.

sayede bütün Kastamonu muhiti layıkıyla aydınlanmış, daha sonra bu mev'ize basılıp memleketin her tarafına dağıtılmıştı.⁴

Seyahatleri

Mehmet Akif'in seyahatleri konusunda gelince; tahsilini bitirdikten sonra, memuriyetleri dolayısıyla, iki sene kadar Rumeli'de, iki sene kadar Arnavutlukta, Arabistan'da dolaşmıştır. Daha sonra geçen Harb-i Umumiden kısa bir zaman önce Mısır'a gitti. (23 Kânunuevvel 1328). Yüksek Mısır'ın el-Uksur'daki eski abidelerini de ziyaret ettikten sonra Mısır'dan Hicaz'a geçti. Medine-i Münevvere'yi ziyaret etti ve buradan İstanbul'a döndü (15 Kânunusani 1329).

Memuriyetleri mani olmasaydı Mısır'da daha fazla kalacak, Medine'den sonra Mekke'ye gidecek ve doya doya gezdikten sonra geri dönecekti. Fakat alabildiği izin bir ay kadardı. Akif'in *el-Uksur'da* şiiri Mısır seyahatinin edebi hatırasıdır.

Akif, bu seyahatlerinden geri döndükten birkaç ay sonra Umumi Harp başladı. Kendisi harp sırasında iki mühim seyahat yaptı. Birinci seyahat sırasında Berlin'i gördü. İkincisinde çöl yoluyla Necid'e gitti ve Necid'den Medine'ye uğradı. Bu iki seyahat de Türk ve İslam menfaatlerine hizmet için yapılmıştı. Çanakkale harbi, onun için Berlin'de bulunduğu sıraya tesadüf etmiş ve şair o günlerin ıstırap ve heyecanını orada yaşamıştı. Şair, bu iki seyahati iki ölmez eserle yaşatmıştır; biri *Berlin Hatıraları*, diğeri de *Necid Çöllerinden Medine'ye*.⁵

Mısır Üniversitesi'nde

Mısır'daki hayatının ikinci yarısında, Hilvan'dan âlim ve edib bir zat olan Mısır'lı dostu Abdulvehhab Azzam'ın teklifiyle Kahire Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Türkçe dersi vermiştir. Dersleri üçüncü ve dördüncü sınıflara olmak üzere dört saatti. Akif, bu vesileyle içinde bulunduğu inzivadan bir parça kurtularak Mısır'ın aydınlarıyla tanışma ve öğrenci yetiştirme fırsatı bulmuştu. Kahire Üniversitesi, bir kadirşinaslık ifadesi olmak üzere, Akif'in Türk Dili Müderrisi olarak bir süre ders verdiği Edebiyat Fakültesindeki bir dersliğe 2006 yılında "Türk Müfekkiri Profesör Mehmet Akif Ersoy" adını vermiştir.⁶

Mısır Hayatı ve Çalışmaları

⁴ Yukarıdaki bilgiler kısaltılarak alınmıştır, daha geniş bilgi için bkz: Ersoy, *Safahat*, s.XIX-XX; Aysun İldeniz, *Milli Mücadelede Mehmet Akif (Bilim ve Aklın Aydınlığında EĞİTİM-Özel Sayı)*, 74-78.

⁵ Geniş bilgi için bkz: Ersoy, *Safahat*, s.XVIII-XIX; Ertuğrul Düzdağ, *Mehmet Akif Ersoy*, s.50,51,134; *Mehmet Akif Ersoy Hayatı ve Eserleri*, s.6; Asuman Akay, *Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinde Mısır*, s.21.

⁶ Ertuğrul Düzdağ, *Mehmet Akif Ersoy*, s.141; Asuman Akay, *Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinde Mısır*, s.25,27.

Mehmet Akif'in Hayatına Kısa Bir Bakış bölümünde bir kısmını serdettiğimiz Akif'in Mısır hayatına gelince; Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine 1923(1339 Teşrinievvel)de Mısır'a gitti. O kışı Mısır'da geçirdikten sonra baharda İstanbul'a döndü. Artık her yıl kışı Mısır'da, yazı İstanbul'da geçiriyordu. Prens Abbas Halim Paşa, onu maişet derdinden kurtarmayı taahhüt etmiş, onun huzur içinde çalışmasını ve istediği eserleri yazmasını temin etmek istemişti. Paşa, bu suretle Türk irfanına ve edebiyatına büyük bir hizmette bulunuyordu. Akif, Mısır'a gittiği ilk seneyi, gezip dolaşmakla geçirdi ve ilkbaharda İstanbul'a dönünce, kendi evine çekilip çalışmayı umdu. Fakat burada da dostları imkân vermedi. Bu sebeple aynı yılın kışını yine Mısır'da geçirdi ve çalışmaya başladı. *Firavun'la Yüz Yüze* eseri Mısır'daki çalışmalarının bir sonucudur. Fakat ertesi yaz İstanbul'a geldiği zaman yeni bir resmi vazife ile karşılaştı. Diyanet İşleri Riyaseti, Kur'an-ı Kerim'in tercümesini ona, tefsirini merhum Elmalılı Hamdi Efendiye vermek teşebbüsünde idi. Akif'in niyeti, kendi eserlerini, bilhassa *İkinci Asım*'ı yazmak ve milli mücadeleyi destanlaştırmaktı. Ondan sonra asıl yazmak istediği eserlere vakit kalıp kalmayacağını da bilmiyordu. Akif, bu meramını anlatmaya uğraştıysa da muvaffak olamadı. Çünkü herkes onun mezkur işte başarılı olacağı kanaatinde idi. Ve onun bu işi üzerine alması için ısrar ediyorlardı. Neticede Akif bu işi üstlendi, Hilvan'da adeta inziva hayatına çekilerek altı-yedi sene tercümeyle çalıştı. Sonunda memnun olmayarak kendini bu mesuliyetten ibraya çalıştı. Diyanet İşleri Reisliği tercüme ile birlikte tefsir işini merhum Elmalılı Hamdi Efendiye devrederek Akif'i ibra etti.

Birçokları Mehmet Akif'in hayatının son on yılını mahza şapka giymemek için Mısırda geçirdiğini yazarlar. Hakikatte Akif altından kalkılmayacak derecede büyük ve ağır bir işe, bütün varlığını vermiş ve onun altı-yedi senesi, bu işin azameti karşısında eriyip gitmişti.

Onu Mısır'da yakalayan ikinci bir resmi iş de, 1926'dan başlayarak, Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde verdiği Türk edebiyatı dersleri oldu. Bu sıralarda hastalanan Akif durumunun ehemmiyetini birden kavrayamamış, bunun bir tebdil-i havayla sıhate kavuşacağı düşüncesiyle Lübnan'a gitmiş, buradan Ağustos 1936'da Antakya'ya geçmiş, fakat Mısır'a hasta olarak geri dönmüştü.

Artık Mısır'dan da sıkılmıştı ve memlekete dönmeyi özlüyordu. Siroz, onu harab etmiş, bir deri bir kemik haline getirmişti. İstanbul'a geldiğinde en yakın dostları bile onu tanımakta güçlük çekiyorlardı. Bizzat kendisi, 'Canlı bir cenazeden faksızım!' diyordu.

İstanbul'da gayet ciddi bir tedavi gördü, hastanede yattı. Mısır apartmanında kaldı, Alemdağında Halim Beyin köşkünde ikamet etti. Fakat hastalığın önüne geçilemedi.

Akif, 26 Aralık 1936 Pazar günü akşamı saat yirmiye doğru bu fani dünyaya gözlerini yumdu ve ertesi gün Türk gençliğinin elleri üzerinde, Edirne kapıdaki şehitliğine defnedildi.⁷

Mısır'da Yazdığı Şiirler

Mehmet Akif'in Mısır hayatı boyunca, ikamet ettiği Hilvan'da yazdığı şiirler aşağıda tarihlerine göre verilmiştir:

EL-UKSUR'DA⁸

-Emir Abbas Halim Paşa Hazretleri'ne-
Hava ağırdı, fakat, pek dokunmuyordu sıcak;
Guruba vardı esasen yarım saat ancak.
Yakındı sahile mihmanı olduğum mesken;
Yavaş yavaş iniverdim ağaçlı bir tepeden.

...

Hilvan, 15 Kânunusani 1329/1913

FİRAVUN'LA YÜZ YÜZE⁹

-Fahrü'n-nisa Emire Hadice Hanımefendi Hazretlerine-
Şu bağlı yelkeni çözsek de, nehri atlıyarak-
Biraz da karşığı vadiye doğru yollansak.
Güneş çocuk: yoracak hali yok, sular durgun.
Gelin gecikmiyelim, tam zamanı yolculuğun.

...

Hilvan, 29 Kânunuevvel 1339/1923

ŞEHİTLER ABİDESİ İÇİN¹⁰

Gök kubbenin altında yatar, al kan içinde,
Ey yolcu, şu topraklar için can veren erler.
Hakkın bu veli kulları taş türbeye girmez;
Gufrana bürünmüş, yalnız Fatih bekler.

Hilvan, 27 Kânunuevvel 1340/1924

VAHDET¹¹

Huzeyfetü'l-Adavi der ki:
“- Harb-i Yermuk'ün,
Yaman kızıştığı bir günde, pek sıcak bir gün.
İkinci üstü biraz gevşeyince, sanki kıtal,

⁷ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.XX-XXI; Düzdağ, *Mehmet Akif Ersoy*, s.137-144; Asuman Akay, *Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinde Mısır*, s. 12 vd.

⁸ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.325 vd.

⁹ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.478 vd.

¹⁰ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.485.

¹¹ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.486-487.

Silahı attım elimden, su yüklenip derhal,
Mücahidin arasından imdada,
Ağır yarayla uzaklarda kalmış efrada.

...

Hilvan, 12 Kânunusani 1340/1924

GECE¹²

-Üstad-ı Hakimim Ferid Beyefendi'ye-
Bütün kandillerin tehlike dalmışlar... Şaşırdım ben:
Nasıl mabet ki sun'un, sermedi bir secde gök kubben!
Kapanmış, titriyor dünyaların haşyetle karşında,
Melekler, sanki başkesmiş durur damen-ı Arşında.

...

Hilvan, 5 Kânunusani 1341/1925

HİCRAN¹³

-Bu bir ma'bedse, çırçıplak yakışmaz, sonra gayet loş;
Gelen: Mabud; ışık bul, yaygı bul, git başka yerden, koş!
Hemen bir kandil aldım komşulardan, bir de seccade;
Dedim "Gel şimdi mihmanın, saadet-gahın amade."

Ne yanlışmış hesabım: hiç kapımdan geçmez oldun bak!
İlahi! Söktüm attım, işte hücrem şimdi çırçıplak:

...

Hilvan, 10 Kânunusani 1341/1925

SECDE¹⁴

Şühudandan cüdadır, çok zamanlar var ki, imanım;
Bu vahdet-zara -güya!- geldim amma bin peşimanım:
Huzur imkânı yok, dünyayı etmiş cezben istila;
Ne husrandır, İlahi mabedim, çepçevre, vavayle!

...

Hilvan, 15 Kânunusani 1341/1925

HÜSAM EFENDİ HOCA¹⁵

Nasılsa ismimi duymuş ki bendegânından,
Hüsam Efendi'yi aldirmek istemiş Sultan.
İradeler geledursun, o, itizar ederek,
Saray civarına yaklaşmamış değil gitmek.

¹² Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.488–489.

¹³ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.490–491.

¹⁴ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.492–493.

¹⁵ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.494.

...

Hilvan, 4 Şubat 1341/1925

BİR ARİZA*¹⁶

Ey bad-ı saba, uğrıyacaksın ya şimale?
 Bilmem, bir işim var, sana etsem mi havale?
 Vakta ki sekiz yüz mili bir nefhada geçtin;
 Vakta ki bizim yerleri rüya gibi seçtin;

...

*Velinimetin Emir Abbas Halim Paşa Hazretleri'ne.

Hilvan, 1 Ağustos 1345/1929

NE ESER, NE DE SEMER¹⁷

“Ölen insan mıdır, ondan kalacak şey: eseri;
 Bir eşek göçtü mü, ondan da nihayet: semeri”

Atalar böyle buyurmuş, diye binlerce alın.
 Ne tehalükle döker, döktüğü biçare teri!

...

Hilvan, 21 Mart 1346/1930

DERVİŞ AHMED*¹⁸

“Bir ömürdür içiyorsun, bırak artık şunu!” der;
 Derviş Ahmed bu hidayetle hemen tevbe eder.
 Ama bir tevbe ki: Binlikleri çarpar duvara;
 Tas, çanak, testi, perişan, serilir tahtalara.

...

* Neyzen Tevfik'in üç bin dört yüzüncü tövbesinden istifası münasebetiyle.

Hilvan, 1 Eylül 1346/1930

SAİD PAŞA İMAMI*¹⁹

Coşar avizeler artık, köpürür kandiller;
 Bu ışık çağlıyanından bütün afak inler!
 Yalının cepehesi, Ülker gibi baştan başa nur;
 Nim açık pencereler, reng ü ziyadan mahmur,

...

*Ahlakı da sesi gibi ilahi olan bu adamı çocukluğumda bir kere dinlemiştim. Said Paşanın kim olduğunu bilemiyorum.

¹⁶ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.498–499.

¹⁷ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.501.

¹⁸ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.502–504.

¹⁹ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.505–508.

Hilvan, 10 Teşrinisani 1347/1931

BİR GECE*²⁰

On dört asır evvel, yine bir böyle geceydi,
Kumdan, ayın on dördü, bir Öksüz çıkıverdi!
Lakin o ne husrandı ki: hissetmedi gözler;
Kaç bin senedir, hâlbuki bekleşmedelerdi!

...

*Peygamberimiz Hazret-i Muhammed'in doğdukları gece.

Hilvan, 11 Rebiülevvel 1347/1931

YİNE KIT'ALAR²¹

Resmim İçin

Beni rahmetle anarsın ya, işitsen, bir gün,
Şu sağır kubbede, haib, sesimin dindiğini.
Bu heyulaya da bir kerrecik olsun bak ki,
Ebediyyen duyayım kabrime nur indiğini.

Hilvan, 15 Haziran 1347/1931

Nefs-i Nefis

Beşerin taptığı bir kendisinin heykelidir;
Dinlemem, etse de Allah'ı bütün gün takdis.
Ben de mel'un putun uğrunda geberdim, hala,
Kabaran kokmuş içimden: "Yaşasın nefs-i nefis."

Hilvan, 12 Temmuz 1348/1932

Yaş Altmış

Huda razı değil, halk istemez hilkat "gebersin!" der;
Şu benden hoşlanan kim? Yoksa, hâşâ, ben mi hoşnudum?
Hayatımdan inerken, bir bir, altmış perde karşımda,
Utanmak bilmedim kendimden olsun, esnedim durdum!
O inmiş perdeler tekrar açılışın, aynıdır tesir;
Bu hayvanlıkla artık ben de insandan mı madudum?

Hilvan, 4 Ağustos 1348/1932

Nerdesin?

La-mekânlarda mısın, nerdesin, ey gaip İlah?
Dönerim enfüsü, afâkı ezelden beridir.
Serpilip kubbene donmuş, o ışık damlaları,
Seni, yer yer arıyan yaşlarımin izleridir!

²⁰ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.500.

²¹ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.509–510.

Hilvan, 19 Teşrinisani 1348/1932

Hayat Arkadaşıma
Seni bir nura çıkarsam, diye koştum durdum,
Ey, bütün dalgalı ömrümde, hayat arkadaşım!
Dağ mıdır, karşı gelen, taş mı, hep aştım, lakin
Buruşuk alınma çarpan bu sefer kendi taşım!

Nevruz'a
İhtiyar amcamı dinler misin, oğlum, NEVRUZ?
Ne büyük söyle, ne çok söyle; yiğit işte gerek!..
Lafı bol, karnı geniş soyları taklid etme;
Sözü sağlam, özü sağlam, adam ol, ırkına çek!..
Hilvan, 15 Teşrinisani 1348/1932

Tek Hakikat
Tek hakikat var, evet, bellediğim dünyadan,
Elli altmış sene gezdimse de, şaşkın şaşkın;
Hepimiz kendimizin, bağı yanık, aşkıyız;
Sade, ilanı çekilmez bu acayip aşkın!
Hilvan, 17 Temmuz 1349/1933

SANATKAR²²
-Mr. Archibald bulduk Roosevelt Cenapları'na*-
Şu macerayı işittim birinden, üç sene var.
Olur ki dinleyecek bir meraklı kimse çıkar:

... Zevali beş gece, Boston'dan ayrılınca tiren,
Vagona volta vuranlar dağıldılar birden.

...
*Vaktiyle Amerika'da iki defa Reisi Cumhur intihab edilen meşhur Theodore Roosevelt'in oğludur. Afrika'daki bir münzevinin, böyle, Yeni Dünya evladından birine eser ithafına kalkışması garip görülmesin. Şerif Muhyiddin Beyefendi, New-York'ta iken, bu asil genç, kendisine karşı ihlâsın, mihmanperverliğin, biz Şarklıları bile hayran edecek derecesinin gösterdi. Bunun için gıyabi minnettarım.

Hilvan, 22 Ağustos 1349/1933

²² Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s.511-518.

